

R a s p r a v e

POSTUPCI ZA PROGLAŠENJE ŽENIDBE NEVALJANOM NA CRKVENOM INTERDIJECEZANSKOM SUDU U SPLITU (2000. - 2020. GOD.)

Gina Šparada – Dijana Mihalj

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilišta u Splitu,
ginasparada1@gmail.com
smdmihalj@gmail.com

UDK: 2-744:2-555 (497.583)"2000/2022"
<https://doi.org/10.34075/cs.57.3.1>
Izvorni znanstveni rad
Rad zaprimljen 7/2022

Sažetak

Rad se temelji na istraživanju više od 1000 parnica za proglašenje ženidbe nevaljanom pokrenutih na Crkvenom interdijecezanskom sudu u Splitu u razdoblju od 2000. do 2020. godine. U svrhu prikupljanja svih potrebnih informacija za provedbu istraživanja analiziran je urudžbeni zapisnik Suda, te registri svih parnica, uključujući i one u arhivu. Materijali su analizirani pojedinačno i prikupljeni su podaci o kanonima po kojima se vodio postupak i godini pokretanja parnice te osobni podaci o strankama, izneseni potom na anonimni i zbirni način. Korištene su metode deskriptivne (opisne) statistike.

Rad se sastoji od teoretskog dijela i metodologije, koja uključuje motiv istraživanja, opis korištenog uzorka i kriterija uključivanja, materijale, metode i postupke istraživanja te prikaz rezultata, zajedno s raspravom o rezultatima te implikacijama za njihovu praktičnu primjenu.

Ključne riječi: ženidba, Crkveni sud, Split, parnica, proglašenje nevaljanosti

UVOD

U svijetu, a posebno u zapadnom dijelu, postoje sve veće tendencije razvrgavanja sklopljenih bračnih zajednica. U vremenima kada je broj rastava u porastu, raspoložemo širom slikom o njihovim uzrocima, povodima i mogućim posljedicama. Tema je zaoku-

pila mnoge znanstvenike, posebice one društvenog usmjerenja, da prodube saznanja o dinamikama koje leže u podnožju tendencija za razvodima, rastavama ili jednostavno disfunkcionalnim odnosima među supružnicima. Istodobno se javlja želja za prevencijom svih onih čimbenika koji se negativno odražavaju na osobno i relacijsko zdravlje pojedinaca, a koji onda uzrokuju sklapanje disfunkcionalnih odnosa, odnosno onemogućuju harmoničan i funkcionalan nastavak jednom započetog bračnog suživota. Zbog svega navedenog javlja se i u Crkvi potreba istraživanja postojeće situacije, kako bi se bolje pristupilo suočavanju s već postojećim problemima koji se tiču i crkveno sklopljene ženidbe.

Do sada nije provedeno sveobuhvatnije istraživanje o toj temi u Republici Hrvatskoj, a itekako je potrebno poznavati činjenično stanje o postupcima proglašenja ženidbe nevaljanom da bi se znalo pristupiti ljudima koji su se našli u takvoj situaciji. Budući da se Crkva sve više susreće s ljudima koji su prošli postupak proglašenja ženidbe nevaljanom, ona u svom pravnom i posebice pastoralnom djelovanju mora pronaći načine ispravnog odnošenja koje bi uključivalo komunikaciju, a ne prekid odnosa, te inkluziju, a ne isključivanje i marginaliziranje. To su izazovi s kojima se susreće Crkva u cjelini, pa tako i Crkva u Hrvatskoj, i s kojima se mora suočiti ako želi prepoznavati znakove vremena i adekvatno na njih odgovarati.

Upravo iz ove situacije izrodio se predmet ovoga istraživanja, a to su postupci proglašenja ženidbe nevaljanom koji su se vodili na *Crkvenom interdijecezanskom sudu* u Splitu, u vremenu od 2000. do 2020. godine.

Pitanja koja nam se postavljaju tiču se brojnosti takvih postupaka, postotka ženidbi koje su proglašene ništavima, uzroka i pravnih temelja nevaljanosti te anagrafskih podataka osoba koje su sudjelovale u parnicama.

Svrha ovoga istraživanja je pružanje polazne točke za daljnja teoretska i empirijska istraživanja kao i za praktične intervencije u pastoralu.

Cilj ovoga istraživanja je opisivanje brojčanih vrijednosti koje se tiču istraživanih parnica u razdoblju od 2000. do 2020. godine na Sudu u Splitu, te praktičnih posljedica koje će odgovori na postavljena pitanja izazvati i razviti.

Metode korištene u istraživanju su metode deskriptivne (opisne) statistike. Opisivat će se statistički podatci te koristiti grafički i tablični prikazi.

Struktura rada obuhvaća najprije općeniti prikaz o funkcioniranju crkvenih sudova i o procesu proglašenja ženidbe nevaljanom.

Zatim se pobliže predstavljaju struktura, funkcioniranje, djelatnost, nadležnost i osoblje *Crkvenog interdijecezanskog suda* u Splitu. Treći dio rada opisuje metodologiju istraživanja, počevši od motiva istraživanja, preko opisa korištenog uzorka i kriterija uključenja, zatim materijala, metoda i postupka istraživanja te prikaza rezultata, zajedno s raspravom o rezultatima te implikacijama za praktičnu primjenu rezultata.

1. CRKVENI SUDOVI I POSTUPAK PROGLAŠENJA ŽENIDBE NEVALJANOM

Postojanje i djelovanje crkvenih sudova za većinu je vjernika nepoznanica i zapravo ih tek životne okolnosti u kojima se nađu nakon neuspjeha jednom sklopljene crkvene ženidbe dovedu u situaciju da zatraže pomoć crkvenog suca. Razlog tomu je želja ponovne uspostave reda u svome sakramentalnom životu, u ženidbenim i obiteljskim odnosima. Nerijetko se ženidbene parnice pokažu korisnim sredstvima duhovne pomoći i ozdravljenja obiteljskih odnosa čak i kada ne završe proglašenjem nevaljanosti. Pritom važnu ulogu imaju sama raspoloživost i motivi vjernika, osobe koja traži intervenciju crkvenoga suca, kao i pastoralna osjetljivost i stručna sposobljenost sudaca, koji nastupaju u ime Crkve kao djelitelji pravde tamo gdje je u pitanju duhovno dobro vjernika.

Zakonik kanonskoga prava¹ jasno ističe da „ženidbene parnice krštenih po vlastitom pravu pripadaju crkvenome sucu” (kan. 1671 § 2).² To jednako vrijedi za ženidbe u kojima su obje strane krštene ili samo jedna. Zakonik, točnije njegova Sedma knjiga, u

¹ *Codex iuris canonici*, auctoritate Ioannis Pauli PP. II. promulgatus (25 Ianuarii 1983), u: AAS 75 (1983) II, 1-317. U ovom se radu koristi latinsko-hrvatski tekst: *Zakonik kanonskoga prava*, proglašen vlašću Ivana Pavla II., s izvorima, Glas Koncila, Zagreb, 1996. (dalje: Zakonik).

² Reforma postupaka za proglašenje ništavosti ženidbe za latinsku je Crkvu nastupila motuproprijem pape Franje *Blagi sudac Gospodin Isus* i ta je reforma značajno utjecala na izmjene cijelog niza odredbi važećeg Zakonika u toj materiji. Riječ je o kann. 1671 -1691 koji su izmijenjeni u obliku navedenog motuproprija, koji je kao novi zakon u toj materiji donesen 15. kolovoza 2015. godine, proglašen i objavljen 8. rujna, a stupio na snagu 8. prosinca 2015. godine. Usp. FRANCISCUS PP. Litterae apostolicae motu proprio datae *Mitis Iudex Dominus Iesus* quibus canones Codicis Iuris Canonici de causis ad matrimonii nullitatem declarandam reformantur (15 Augusti 2015), u: AAS, 107 (2015), 958-970. Hrvatski prijevod odobrila je Hrvatska biskupska konferencija 25. siječnja 2016., a u ovom će se radu koristiti prijevod prof. Slavka Zeca. Usp. Slavko Zec, *Mitis Iudex Dominus Iesus. Blagi sudac Gospodin Isus. Komentar i primjena*, Glas Koncila, Zagreb, 2017., 225-237. Osim reforme redovitog sudskog postupka proglašenja ništavosti ženidbe dogodila se izmjena u postupku na temelju

odnosu na ženidbu predviđa sudski postupak utvrđivanja ništavosti ženidbe, ali i upravne postupke kojima se razrješuje ženidbeni vez: postupak za oprost od tvrde neizvršene ženidbe (kann. 1697-1706) te postupak u pretpostavljenoj smrti ženidbenog druga (usp. kan. 1707). K tomu se pribrajaju i postupci razrješavanja ženidbenog veza podjeljivanjem milosti rimskog prvosvećenika u slučajevima razrješavanja nesakramentalnih ženidbi u prilog vjere (*in favorem fidei*), od kojih je u našim pastoralnim okolnostima najčešći tzv. *privilegium petrinum*.³ Predmet ovog istraživanja su samo *sudski* postupci utvrđivanja ništavosti ženidbe pokrenuti na Interdijecezanskom crkvenom sudu prvoga stupnja u Splitu u razdoblju od 2000. do 2020. godine. To razdoblje obuhvaća dvije značajne prekretnice, koje su se odrazile i na broj postupaka. Prva je šireg društvenog značaja, a odnosi se i na netom stečenu samostalnost RH i demokratske promjene, koje su rezultirale i većom slobodom u ispovijedanju vjere. Druga je prekretnica već spomenuta reforma postupka proglašenja ništavosti ženidbe iz 2015. godine, kojom je prestala obveza dviju jednakih odluka u prilog ništavosti ženidbe. Stupanjem na snagu izmjena Zakonika, za dopuštenje strankama sklapanja nove kanonske ženidbe dovoljna je „moralna sigurnost koju je prvi sudac stekao sukladno pravnim odredbama”,⁴ dakle dovoljna je jedna pozitivna presuda. To što je reformom pojednostavljen i ubrzan kanonski postupak te omogućena veća dostupnost sudova strankama koje ga žele pokrenuti, ne znači da je proglašenje nevaljanosti olakšano ili da se započelo s pogodovanjem „mentalitetu rastave”. Ostaje vrijediti da „ženidbeni postupak, koji ima za cilj otkriti je li neka ženidba valjana ili nevaljana sklopljena, ne može i ne smije biti podvrgnut ničijim utjecajima sa strane, nikakvim kulturama, ideologijama ni mentalitetom rastave nego mora biti vođen isključivo crkveno-pravnim argumentima, provjerenom sudskom praksom visokih crkvenih sudova, isključivom ljubavlju prema istini i zakonitim sredstvima dosegnutom moralnom sigurnošću o ništavosti ili valjanosti ženidbe”.⁵

---

isprava novom formulacijom kan. 1686, koji postaje novi kan. 1688. Reformom je predviđen kraći ženidbeni postupak pred biskupom.

³ Usp. Nikola Škalabrin, Razrješavanje nesakramentalnih ženidaba u prilog vjere, u: Razni autori, *Franjo Herman i Kodeks iz 1917. Suum cuique tribuere*, Zbornik radova Znanstvenog simpozija s međunarodnim sudjelovanjem prigodom 125. obljetnice rođenja Franje Hermana (1882.) i 90. obljetnice proglašenja Kodeksa kanonskog prava (1917.), Nikola Škalabrin (ur.), Đakovo, 2008., 311-352.

⁴ Usp. Slavko Zec, *Mitis Iudex Dominus Iesus*, 226.

⁵ Slavko Zec, Parnice za proglašenje ništavosti ženidbe na crkvenom ženidbenom sudu: načela i postupak, u: *Riječi teološki časopis*, 16 (2008.) 1, 241.

Reforma postupka proglašenja ništavosti ženidbe provedena je u vremenu između dviju biskupskih sinoda⁶ koje su razmatrale stanje obitelji u današnjem svijetu. Plod tih sinoda je i Apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji *Amoris laetitia* od 19. ožujka 2016. godine. U broju 244 navedene pobudnice naglašava se važnost provedbe reforme kanonskoga ženidbenog postupka posebno kroz obiteljski pastoral unutar kojeg je potrebno „rastavljenim osobama i parovima u krizi staviti na raspolaganje obavijesnu, savjetničku i posredničku službu koja će primati stranke u prethodnoj istrazi u postupku poništenja ženidbe”.⁷ Upravo u ovaj dio prethodne istrage smješta se i tzv. sudski pastoral kao „specifično područje djelovanja pastoralna braka i obitelji u kojem posebnu zadaću po povjerenju crkvenoj službi imaju pastiri (...) te druge osobe prikladne, po mišljenju mjesnog ordinarija, za provedbu predprocesne ili pastoralne istrage za proglašenje ništavosti ženidbe”.⁸ Zbog svega navedenoga ovo je istraživanje važno i kao analiza stanja na području nadležnosti Crkvenog interdijecezanskog suda u Splitu iz koje mogu proizići prijedlozi za poboljšanje sudskog pastoralna kroz šire aktivnosti pastoralna obitelji.

2. CRKVENI INTERDIJECEZANSKI SUD U SPLITU – DJELATNOST, NADLEŽNOST I OSOBLJE

Crkveni interdijecezanski sud u Splitu ustanovljen je 15. lipnja 1972. godine za područje *Splitsko-makarske metropolije*, što znači da je redovito mjerodavan u prvome stupnju za ženidbene parnice vjernika koji su sklopili ženidbu u župama na području metropolije, tj. na području Splitsko-makarske nadbiskupije ili koje od ostalih biskupija: Šibenske, Hvarske, Dubrovačke i Kotorske, ili na tom istom području jedna ili obje stranke imaju prebivalište ili boravište ili pak na tom području treba prikupiti većinu dokaza (usp. kan.

⁶ Riječ je o Trećoj općoj izvanrednoj skupštini biskupa održanoj od 5. do 19. listopada 2014. godine i XIV. Općoj redovitoj Biskupskoj sinodi održanoj od 4. do 24. listopada 2015. godine u Rimu.

⁷ FRANCISCUS PP, *Adhortatio apostolica post-synodalis Amoris Laetitia Episcopis Presbyteris Diaconis Personis Consecratis Christianis Coniugibus omnibus Christifidelibus de Amore in Familia*, u: AAS 108 (2016.), 311-466; hrvatski prijevod: PAPA FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica upućena biskupima, prezbiterima i đakonima, kršćanskim supruzima i svim vjernicima laicima o ljubavi u obitelji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016.

⁸ Josip Šalković – Elizabeta Turček, Ništavost ženidbe u svjetlu *Amoris laetitia*: očekivanja i izazovi za sudski pastoral, u: *Diacovensia* 29 (2021.) 4, 496.

1672)⁹. Zbog uvida u veličinu područja koje je pokriveno nadležnošću ovoga Suda ovdje navodimo podatak da je, prema službenim statistikama, ukupan broj vjernika katolika samo na području najveće, *Splitsko-makarske nadbiskupije*, 2000. godine iznosio 415.000, što je 87,4 % ukupnog stanovništva te nadbiskupije, 2010. godine taj je broj 437.989 što je 93,4 % od ukupnog broja stanovnika, a 2020. vjernika katolika na području nadbiskupije je 425.000 što je 95,5 % ukupnog broja stanovnika na području *Splitsko-makarske nadbiskupije*. Ovim je istraživanjem obuhvaćen i odnos broja sklopljenih ženidbi i pokrenutih parnica za proglašenje ništavosti ženidbe. Obradivane su parnice koje su započete prihvaćanjem tužbi u godinama od 2000. do 2020., a donosi se podatak i o broju tužbi koje su u tom razdoblju odbačene. U nekom od narednih radova bit će zanimljivo staviti u odnos i ukupan broj sklopljenih ženidbi na području SM metropolije ili pojedinih njezinih biskupija u razdoblju koje obuhvaća ovo istraživanje, broj rastava prema državnim statistikama i broj pokrenutih parnica za proglašenje nevaljanosti.¹⁰ Mjerodavni prizivni ženidbeni sud drugoga stupnja splitskom prvostupanjskom ženidbenom sudu je Crkveni interdijecezanski sud drugoga stupnja, također sa sjedištem u Splitu. To je također prizivni sud i za prvostupanjski crkveni sud Zadarske nadbiskupije.

Ženidbene parnice na splitskom crkvenom sudu prvoga stupnja rješava zborni sud, odnosno sudsko vijeće koje čine tri suca. U pravilu, biskupijski suci su klerici, a može se dopustiti da za suce budu postavljeni i laici, od kojih se jedan može uzeti za sudsko vijeće (usp. kan. 1421 §§ 1-2). Na prvostupanjskom crkvenom sudu u Splitu je trenutno angažirano, uz sudskog vikara koji je ujedno i predsjednik suda, još šestoro sudaca, ukupno šest klerika i jedna članica redovničke ustanove. Osim sudaca, angažirano je i dvoje preslušatelja, klerik i laikinja, dvojica branitelja ženidbenog veza (klerici), dvojica promicatelja pravde, dvoje bilježnika (klerik i lai-

---

⁹ Pravila o nadležnosti bila su tek nešto drukčija do reforme 2015. do kada je vrijedio kan. 1673 prema kojemu je u nepridržanim parnicama o ništavosti ženidbe mjerodavnost bila sljedeća: 1. sud mjesta u kojemu je sklopljena ženidba; 2. sud mjesta u kojemu tužena stranka ima prebivalište ili boravište; 3. sud mjesta u kojemu ima prebivalište stranka tužiteljica, samo ako obje stranke borave na području iste biskupske konferencije i ako sudski vikar prebivališta tužene stranke, pošto je saslušao, pristane na to; 4. sud mjesta u kojemu stvarno treba da se prikupi većina dokaza, samo ako na to pristane sudski vikar prebivališta tužene stranke, koji neka je prije upita ima li što prigovoriti.

¹⁰ Trenutno raspoložemo podatkom iz statistika Ordinarijata Splitsko-makarske nadbiskupije da je u razdoblju uključivo od 2004. do uključivo 2020. godine u Nadbiskupiji sklopljeno 32.376 ženidbi.

kinja), jedan stalni crkveni odvjetnik za besplatnu pravnu pomoć strankama te troje stručnjaka psihološke struke. S obzirom na broj tužbi koji je u stalnom porastu, to se još uvijek pokazuje nedostatnim brojem službenika Suda što rezultira duljim čekanjem u redu rješavanja pristiglih tužbi.

3. METODOLOGIJA

3.1. Motiv istraživanja

Većina ljudi nije upoznata s osnovnim činjenicama vezanim uz sklapanje i mogućnosti eventualnog proglašenja nevaljanosti crkveno sklopljene ženidbe. Smatramo važnim upoznati širu javnost s glavnim činjenicama vezanim uz sam postupak, ali i upoznati stvarno činjenično stanje u ovoj nadbiskupiji. Naime, sustavno istraživanje koje bi obuhvaćalo vremensko razdoblje od dvadeset godina, te istraživanje koje nudi uvid u stvarno stanje na nekom od crkvenih sudova u Hrvatskoj što se tiče procesa vezanih uz proglašenje nevaljanosti, još uvijek u našoj državi nije provedeno. Dosađajna istraživanja obuhvaćala su teoretske pretpostavke za valjanu privolu, govor o odnosu privole i psihičkog zdravlja osobe, novih odrednica vezanih uz proglašenje nevaljanosti ženidbe i ostalih teoretskih postavki i pretpostavki. Ono što je nedostajalo je stvarni uvid u stanje na crkvenim sudovima, što je ovo istraživanje pokušalo riješiti, barem za područje Splitsko-makarske metropolije.

3.2. Opis uzorka i kriteriji uključenja

U istraživanje su uključene sve parnice zaprimljene na *Crkvenom interdijecezanskom sudu prvoga stupnja* u Splitu u razdoblju od 2000. do 2020. godine. Od zaprimljenih tužbi neke su stvarno provedene, a ostale su odbačene ili prekinute. U detaljno istraživanje vezano uz razloge nevaljanosti, godinu pokretanja ili anagrafske podatke stranaka, uključene su samo parnice koje su stvarno provedene, a one su i u velikoj većini naspram broja parnica koje su odbačene ili iz različitih razloga prekinute, što je također uključeno u istraživanje.

3.3. Materijali, metode i postupak istraživanja

U svrhu prikupljanja svih potrebnih informacija za provedbu istraživanja, analiziran je urudžbeni zapisnik Suda te registri svih

parnica, uključujući i one u arhivu. Materijali su analizirani pojedinačno i prikupljeni su podatci o kanonima po kojima se vodio postupak, o godini pokretanja parnice te osobni podatci o strankama, izneseni potom na anonimni i zbirni način. Nakon detaljnog pregleda dokumentacije vezane uz slučajeve, podatci su upisani i obrađeni u programu IBM® SPSS® (*Statistical Package for the Social Sciences - Statistički program za društvene znanosti*). Radi se o statističkom programu koji služi za analiziranje i manipulaciju podataka, te grafički ili tablični prikaz rezultata iz područja deskriptivne ili inferencijalne statistike.

3.4. Potrebna dopuštenja i etički aspekti

Korištenje parnica za istraživanje odobrio je predsjednik *Crkvenog interdijecezanskog suda prvoga stupnja* i sudski vikar dr. Josip Delić. Svi su sudionici istraživanja prisegnuli na obvezu čuvanja tajne i anonimnosti i tajnosti osobnih podataka svih sudionika analiziranih parnica.

Anonimnost subjekata istraživanja zajamčena je zbirnim iznošenjem rezultata i neotkrivanjem osobnih podataka. Sve stranke u postupcima proglašenja ženidbe nevaljanom dali su suglasnost Sudu za zadržavanje i obradu podataka koji se tiču parnice, kao i osobnih i obiteljskih podataka potrebnih da bi se ispravno proveo postupak i utvrdili eventualni razlozi za proglašenje ženidbe nevaljanom. Isti podatci, uz dopuštenje Suda, prikazani su u ovom istraživanju, i to isključivo na anonimni način.

3.5. Rezultati istraživanja

U istraživanju su se uzeli u obzir podatci iz parnica za proglašenje ženidbe nevaljanom koje su pokrenute u razdoblju od 2000. do 2020. godine. Velika većina tužbi protiv valjanosti ženidbe je prihvaćena i postupak je proveden (957), dok je manji broj tužbi koje nisu prihvaćene ili je prekid parnice nastupio nakon prihvaćanja (105) (tablica 1).

Tablica 1.

Broj zaprimljenih parnica 2000. – 2020. godine	
Broj tužbi koje su odbačene ili su parnice prekinute	105
Broj parnica koje su provedene	957
Ukupan broj parnica	1062

Razlozi zbog kojih se postupak nije mogao provesti su raznoliki, prednjače razlozi vezani uz odustajanje stranaka od daljnjeg provođenja postupka ili napuštanja sudjelovanja u parnici (65 slučajeva). Praksa je takva, posebno u posljednje vrijeme, da je dovoljno da sudjeluje jedna strana u postupku, te se nesuradnja od strane druge osobe ne smatra nužno zaprekom za eventualno proglašenje ženidbe nevaljanom. Budući da stranke ne tuže drugu osobu, nego samu valjanost ženidbe, ona se može nekada dokazati i bez njihove potpune suradnje. Slična je situacija i kada su stranke nedostupne tijekom procesa (iako je tužba zaprimljena i prihvaćena) (1 slučaj). U slučajeve odustajanja ili napuštanja procesa ubrajaju se i slučajevi smrti stranaka u postupku (<5 slučajeva).

Drugi razlog neprovedivosti nekih postupaka jest njihovo odbacivanje već pri predaji tužbe od strane tužitelja/ice, dok ostali razlozi uključuju ponovnu obnovu ženidbenog zajedništva od strane stranaka u parnici, nedostatak svjedoka za donošenje odluke o eventualnoj nevaljanosti, prekidanje postupka zbog vraćanja na postupanje prema nekom drugom kanonu i odgađanje postupka za budućnost od strane stranaka (tablica 2).

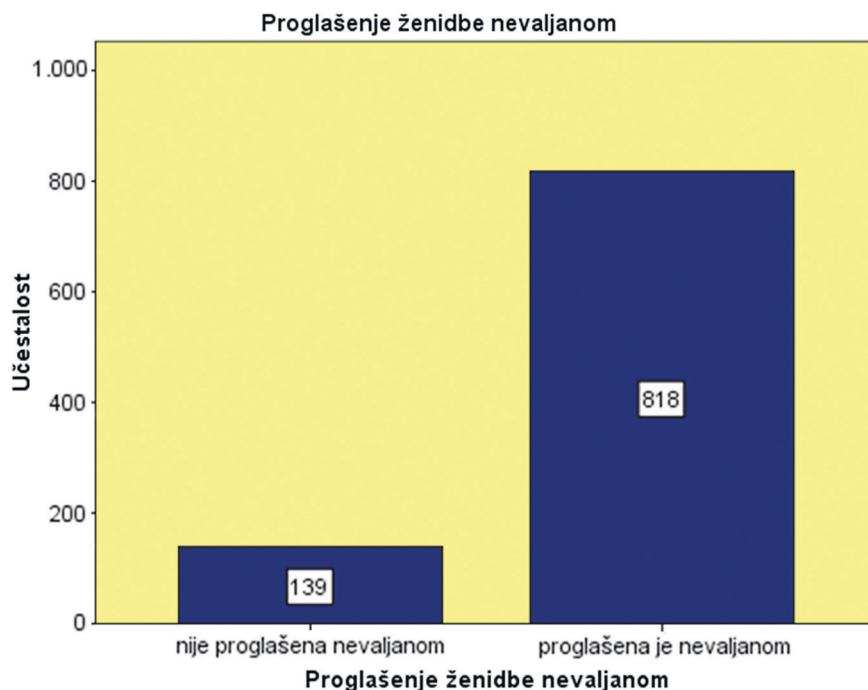
Tablica 2.

Odbačene i nedovršene parnice	
Odbačene	34
Stranke odustale od procesa ili napustile parnicu	65
Stranke obnovile ženidbeno zajedništvo	1
Stranka/e nedostupne tijekom procesa	1
Odgođeno radi manjka svjedoka	1
Postupak vraćen na postupanje prema drugom kanonu	1
Stranke odgodile	1
Nepoznato	1

Tablica 3.

Proglašenje ženidbe nevaljanom među provedenim parnicama				
	Učes- talost	Posto- tak	Važeći postotak	Kumulativni postotak
nije proglašena nevaljanom	139	14,5	14,5	14,5
proglašena je nevaljanom	818	85,5	85,5	100,0
Ukupno	957	100,0	100,0	

Od prihvaćenih tužbi veći dio (818 slučajeva, 85,5 %) riješen je na način da je ženidba proglašena nevaljanom, dok manji dio ženidbi (139 slučajeva, 14,5 %) nije proglašen nevaljanima (tablica 3, graf 1), što ne priječi novo pokretanje parnice prema novim razlozima nevaljanosti ako postoje.

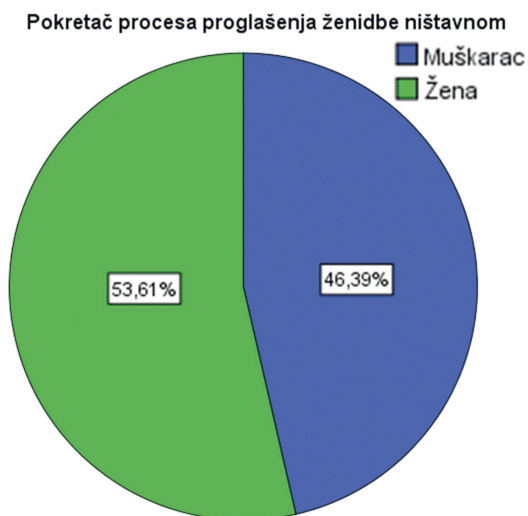

Graf 1.

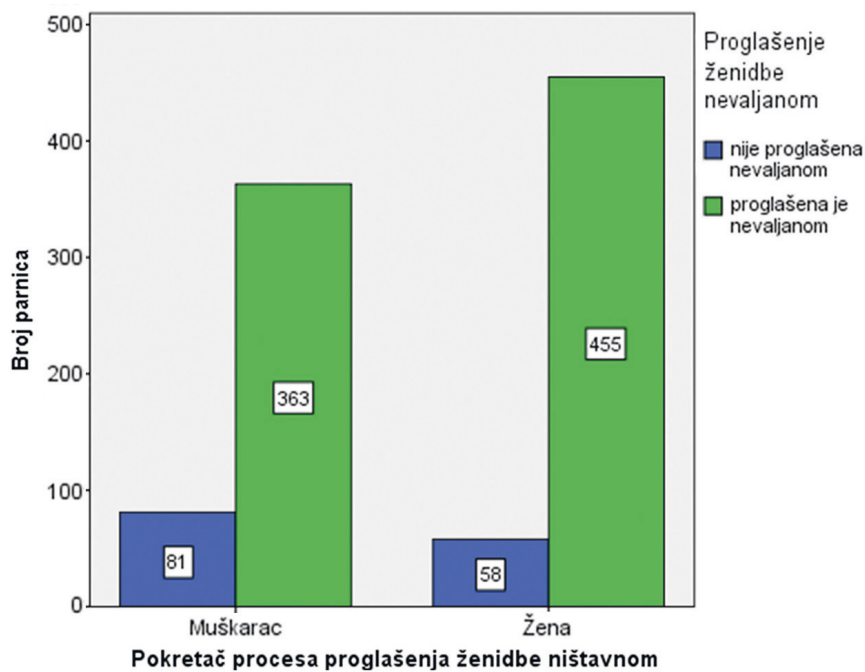
Tužbe za pokretanje procesa proglašenja ženidbe nevaljanom pokreću podjednako muškarci i žene, uz nešto veći broj žena (53,61% > 46,39%).

Tablica 4.

Pokretač procesa proglašenja ženidbe ništavom				
	Učestalost	Postotak	Važeći postotak	Kumulativni postotak
Muškarac	444	46,4	46,4	46,4
Žena	513	53,6	53,6	100,0
Ukupno	957	100,0	100,0	

Graf 2.

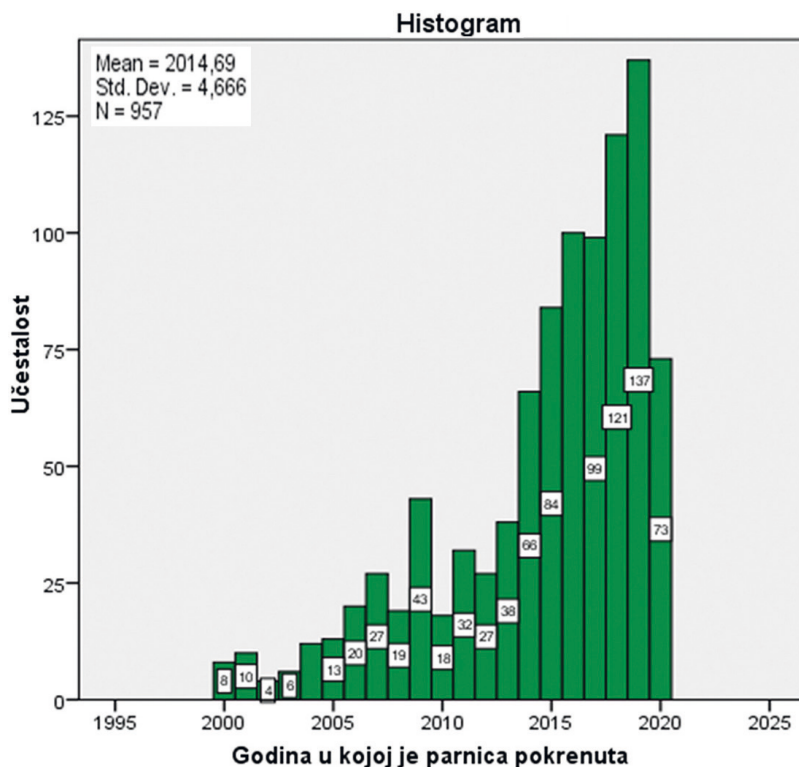

Graf 3.

Uspoređujući tužbe u kojima je tužitelj muškarac i tužbe u kojima je žena pokretač, možemo utvrditi da je veći broj tužbi pokrenutih od strane žena imalo za rezultat proglašenje ženidbe nevaljanom (tablica 5, graf 3).

Tablica 5.

Pokretač procesa proglašenja ženidbe ništavom * Proglašenje ženidbe nevaljanom				
		Proglašenje ženidbe nevaljanom		Ukupno
		nije proglašena nevaljanom	proglašena je nevaljanom	
Pokretač procesa proglašenja ženidbe ništavom	Muškarac	81	363	444
	Žena	58	58	58
Ukupno		139	818	957

Graf 4.

Tablica 6.

Godina u kojoj je parnica pokrenuta				
	Učestalost	Postotak	Važeći postotak	Kumulativni postotak
2000.	8	,8	,8	,8
2001.	10	1,0	1,0	1,9
2002.	4	,4	,4	2,3
2003.	6	,6	,6	2,9
2004.	12	1,3	1,3	4,2
2005.	13	1,4	1,4	5,5
2006.	20	2,1	2,1	7,6
2007.	27	2,8	2,8	10,4
2008.	19	2,0	2,0	12,4
2009.	43	4,5	4,5	16,9
2010.	18	1,9	1,9	18,8
2011.	32	3,3	3,3	22,2
2012.	27	2,8	2,8	25,0
2013.	38	4,0	4,0	28,9
2014.	66	6,9	6,9	35,8
2015.	84	8,8	8,8	44,6
2016.	100	10,4	10,4	55,1
2017.	99	10,3	10,3	65,4
2018.	121	12,6	12,6	78,1
2019.	137	14,3	14,3	92,4
2020.	73	7,6	7,6	100,0
Total.	957	100,0	100,0	

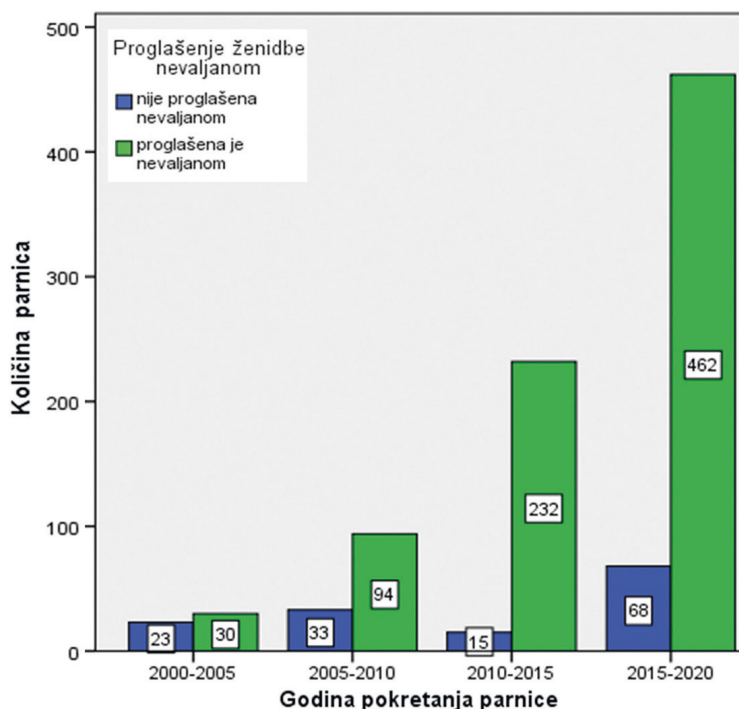
Postojale su različite tendencije pokretanja postupaka proglašenja ništavosti tijekom godina. Primjećuje se uzlazni rast, posebno nakon 2013. godine, kada u razdoblju od samo 6 godina (2013. – 2019.) postoji porast za čak 99 postupaka godišnje, da bi potom uslijedio pad na 73 postupka u 2020. godini (tablica 6, graf 4). Riječ je o godini pandemije izazvane koronavirusom i *lockdowna*.

Kada se usporede različita razdoblja i krajnji ishod parnica (proglašenje nevaljanosti ili neproglašenje), vidimo da je najveća relativna razlika između parnica koje su proglašene nevaljanima i onima koje nisu proglašene nevaljanima bila u razdoblju između 2010. i 2015. godine: ukupno 232 ženidbe proglašene su nevaljanima, dok ih 15 nije proglašeno nevaljanima. Dok se po apsolutnom

broju pozitivno okončanih parnica ističe posljednje razdoblje, od 2015. do 2020. godine. U svim razdobljima zabilježen je veći broj ženidbi proglašanih nevaljanima negoli onih koje nisu proglašene takvima (tablica 7, graf 5).

Tablica 7.

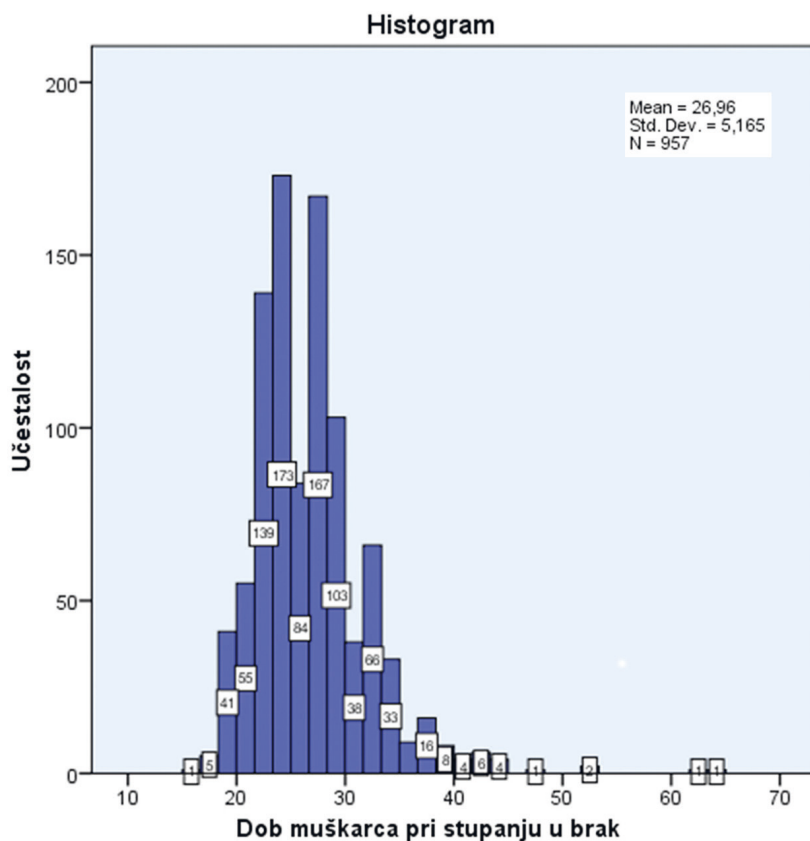
Godina pokretanja parnice * Proglašenje ženidbe nevaljanom				
		Proglašenje ženidbe nevaljanom		Ukupno
		nije proglašena nevaljanom	proglašena je nevaljanom	
Godina pokretanja parnice	2000-2005	23	30	53
	2005-2010	33	94	127
	2010-2015	15	232	247
	2015-2020	68	462	530
Ukupno		139	818	957

Graf 5

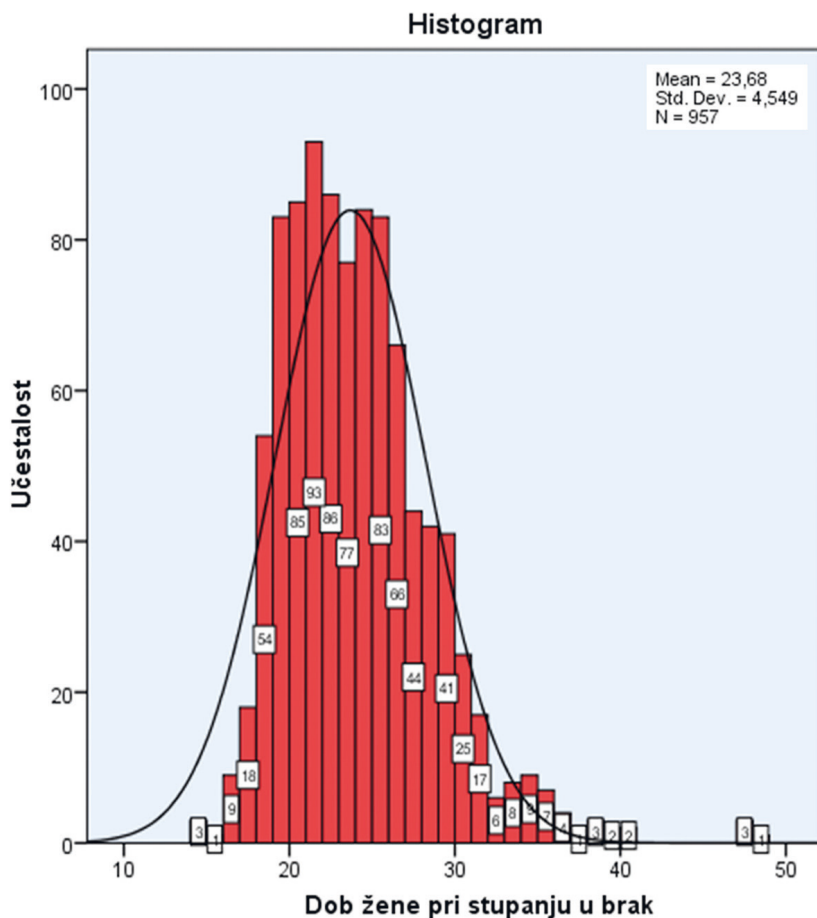
Tablica 8.

Dob ulaska u brak - muškarci				
	Učestalost	Postotak	Važeći postotak	Kumulativni postotak
maloljetna dob	6	,6	,6	,6
mlađa odrasla dob	725	75,8	75,8	76,4
srednja odrasla dob	222	23,2	23,2	99,6
starija odrasla dob	4	,4	,4	100,0
Ukupno	957	100,0	100,0	

Graf 6

Analizom dobi pri kojoj su muškarci koji su sudjelovali u postupcima proglašenja ženidbe ništavom sklopili ženidbu, otkriveno je da ih je velika većina bila u mlađoj odrasloj dobi (725), zatim srednjoj odrasloj dobi (222), nekolicina (6) je bila maloljetna, a još manji broj (4) ih je sklopio ženidbu u starijoj odrasloj dobi (tablica 8, graf 6).

Graf 7.

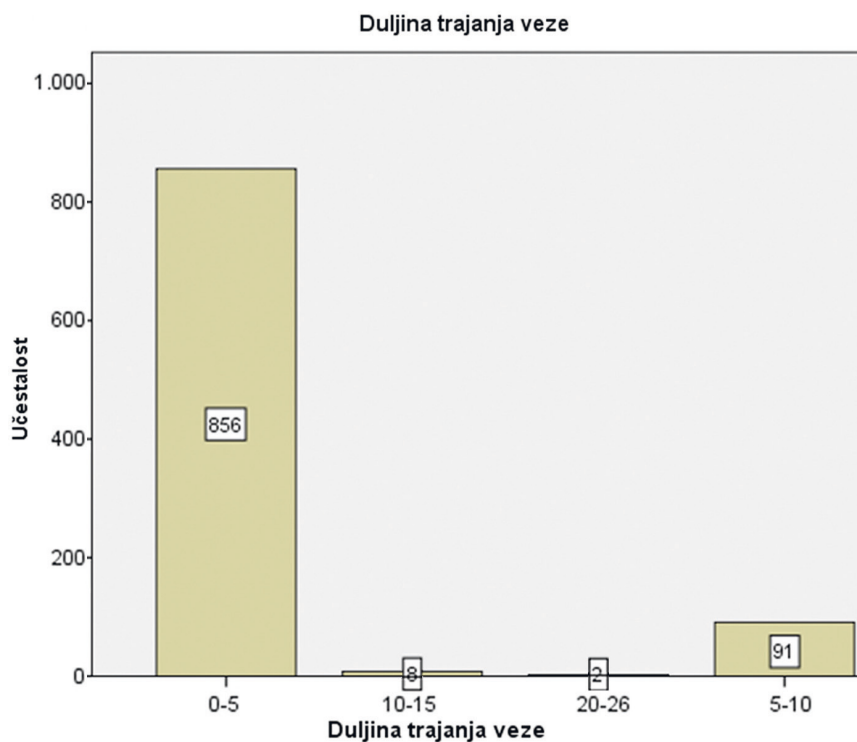
Analizom dobi pri kojoj su žene koje su sudjelovale u postupcima proglašenja ženidbe ništavom stupile u ženidbenu zajednicu, otkriveno je da ih je velika većina sklopila ženidbu u mlađoj odrasloj dobi (784), zatim srednjoj odrasloj dobi (88), i maloljetnoj dobi (85) (tablica 9, graf 7). U odnosu na muškarce puno je veći broj žena koje

su sudjelovale u procesima proglašenja ženidbe ništavima, sklopilo ženidbu u maloljetnoj dobi (85 vs. 6), dok nijedna takva ženska osoba nije sklopila ženidbu u starijoj srednjoj dobi, za razliku od muškaraca, kojih je bilo 4.

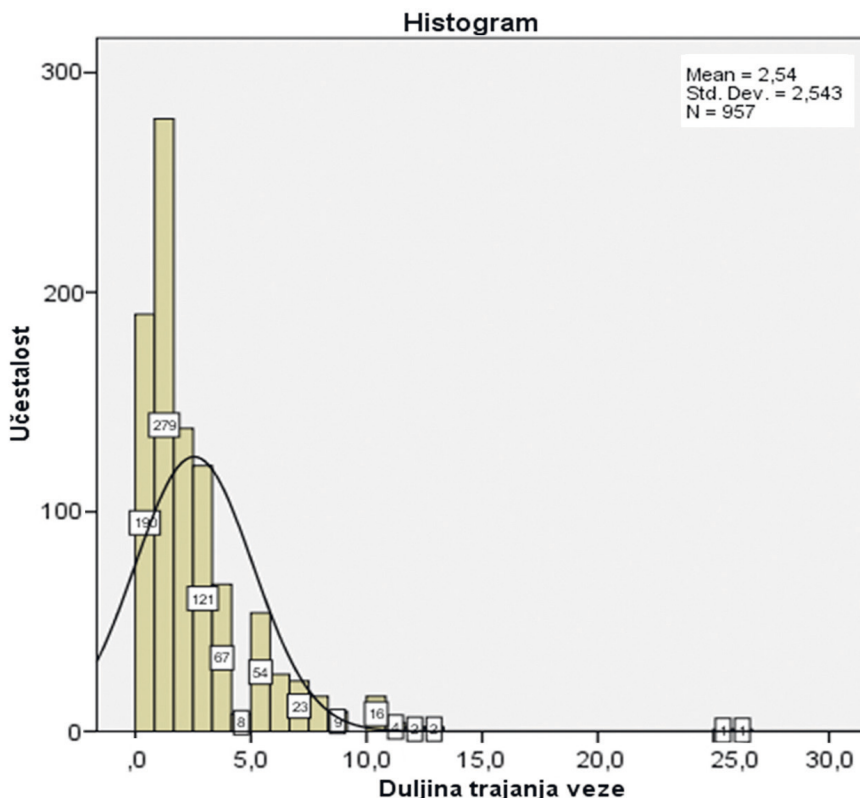
Tablica 9

Dob ulaska u brak - žene				
	Učestalost	Postotak	Važeći postotak	Kumulativni postotak
maloljetna dob	85	8,9	8,9	8,9
mlađa odrasla dob	784	81,9	81,9	90,8
srednja odrasla dob	88	9,2	9,2	100,0
Ukupno	957	100,0	100,0	

Graf 8.

Većina ljudi koji su sudjelovali u postupcima proglašenja ništavosti, održavalo je predbračnu vezu sa svojim kasnijim supružnikom najviše 5 godina (tablica 10, graf 8), i te se godine progresivno smanjuju što se ide prema duljim vezama. Najzastupljenije razdoblje održavanja predbračne veze je 2 godine (279 slučajeva), a iza toga 1 godinu (190 slučajeva) (graf 9).

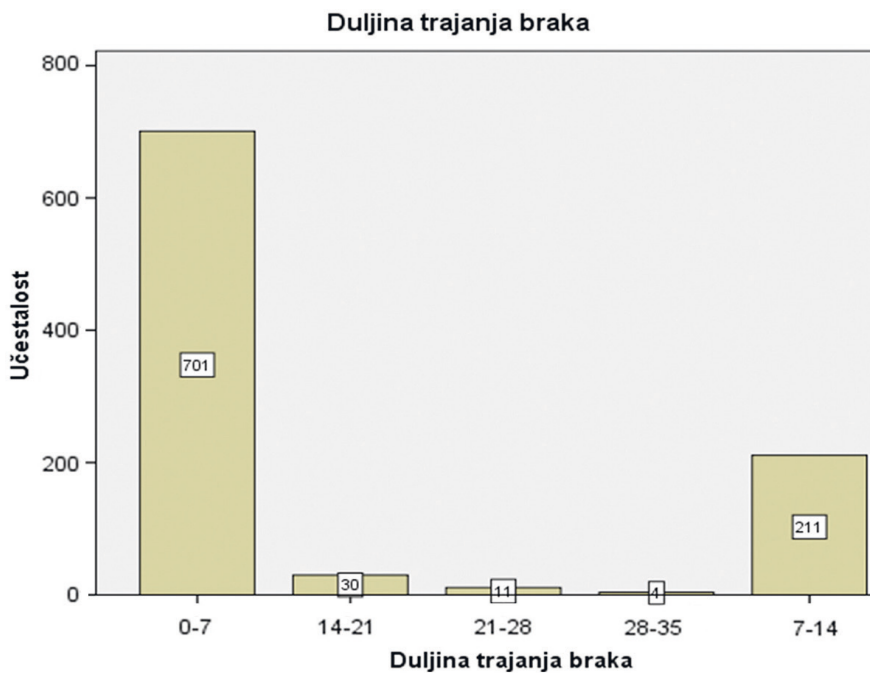
Graf 9.

Duljina trajanja realne ženidbene zajednice (isključivo realnog suživotu - vremena provedenog zajedno nakon sklapanja ženidbe) kod stranaka koje su sudjelovale u parnicama na Sudu, progresivno se smanjuje što se vremensko razdoblje povećava, tj. većini je ženidbena zajednica trajala od 0 do 7 godina (tablica 11). U najvećem broju slučajeva zajednica je trajala 1 godinu, zatim 2 godine, pa 3 godine (graf 11). S manjim odstupanjima broj se smanjuje što

se ide k većim brojevima godina zajedničke ženidbene zajednice. U istraživanje se nije uzimalo u obzir razdoblja kada su supružnici već bili rastavljeni, tj. nisu realno više održavali svoju ženidbenu zajednicu.

Tablica 10.

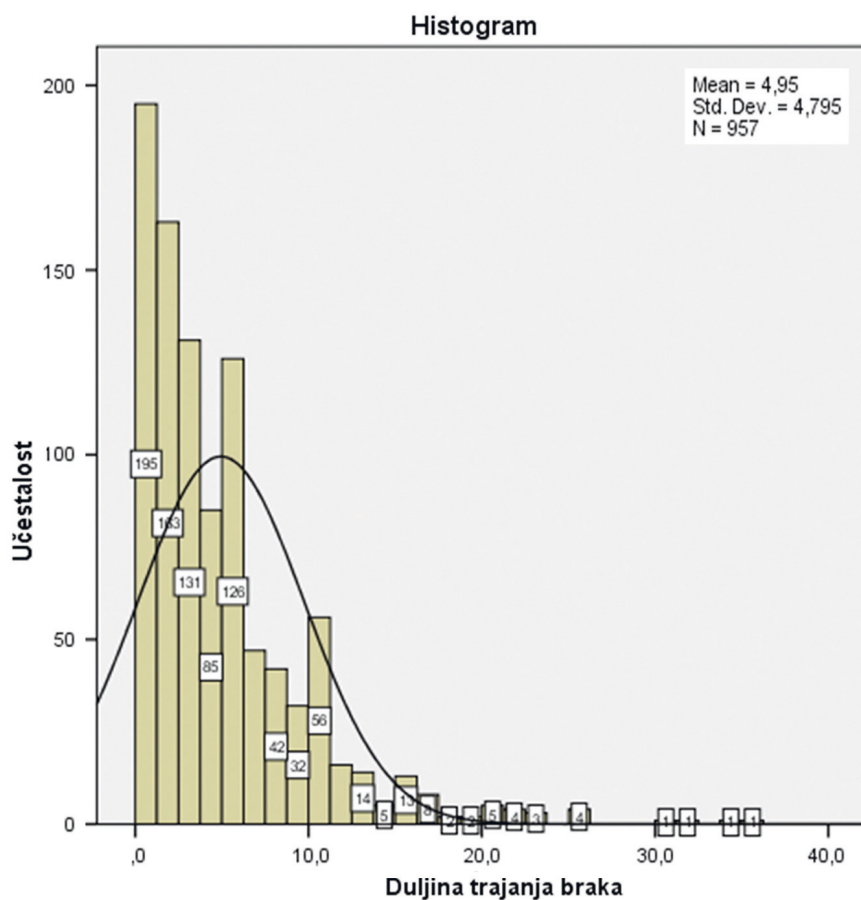
Duljina trajanja veze		
	Učestalost	Postotak
0-5	856	89,4
5-10	91	9,5
10-15	8	,8
20-26	2	,2
Ukupno	957	100,0

Graf 10.

Tablica 11.

	Učestalost	Postotak	Važeći postotak
0-7	701	73,2	73,2
7-14	211	22,0	22,0
14-21	30	3,1	3,1
21-28	11	1,1	1,1
28-35	4	,4	,4
Ukupno	957	100,0	100,0

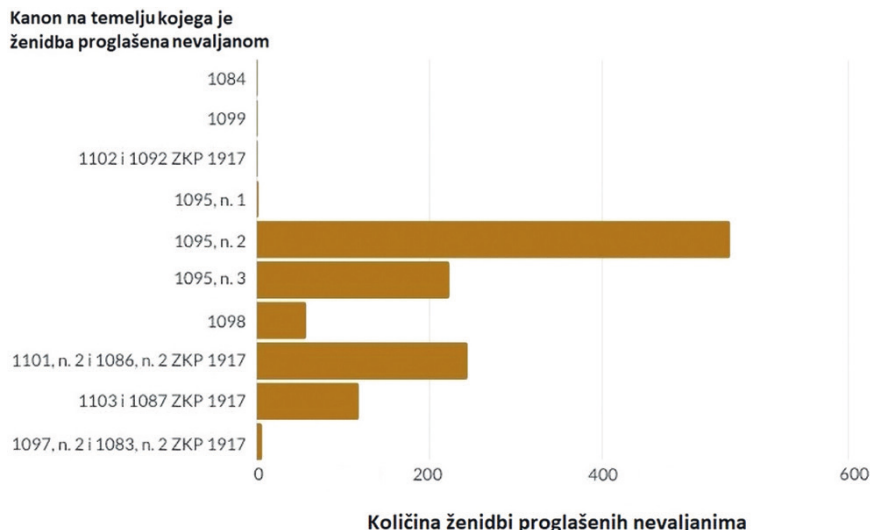

Graf 11.

Tablica 12.

Proglašenje ženidbe nevaljanom prema različitim pravnim osnovama (kanonima)¹¹ Ukupan broj parnica: 957 Razdoblje 2000. - 2020. godina				
Kanon/i	Ženidba proglašena nevaljanom	Ženidba nije proglašena nevaljanom	Ženidba nije vođena po ovom kanonu	Ukupan broj parnica
1084	1	-	956	957
1099	1	1	955	957
1102 i 1092 ZKP/17	1	1	955	957
1095, br. 1	2	-	955	957
1095, br. 2	548	131	278	957
1095, br. 3	223	62	672	957
1098	57	45	855	957
1101, br. 2 i 1086, br. 2 ZKP/17	244	117	596	957
1103 i 1087 ZKP/17	118	58	781	957
1097, br. 2 i 1083, br. 2 ZKP/17	6	2	949	957

¹¹ U redcima u kojima su navedena dva kanona, radi se o istim uzrocima nevaljanosti koje donosi kako važeći Zakonik, tako i Kodeks kanonskoga prava iz 1917. godine, samo pod različitim brojevima kanona, te su u ovom istraživanju stavljeni u istu skupinu s dodanom naznakom „ZKP/17” kad je riječ o Zakoniku iz 1917.

Graf 12.

Analizom je utvrđen broj i vrsta kanona na temelju kojih su se parnice vodile (tablica 12, graf 12). Budući da su se mnoge parnice vodile na temelju više pravnih osnova (kanona), ukupan broj ženidbi koje su (ili nisu) proglašene nevaljanima prema različitim kanonima prelazi ukupan broj realnih parnica. Vidimo u tablici i u grafu redoslijed kanona prema kojima se proglasilo najviše poništenja ženidbi. U nastavku slijedi opis svih pronađenih kanona poredanih po redu zastupljenosti u proglašenju ženidbi ništavima. U opisu se navode samo kanoni iz važećeg Zakonika. Ako je u nekom od kanona ženidba proglašena nevaljanom prema određenom paragrafu, on je istaknut unutar kanona, dok se zbog boljeg razumijevanja navode kanoni u cjelini. Jedino je kanon 1095 rastavljen na sva tri broja, jer je ovaj kanon jako zastupljen u parnicama.¹²

¹² **1. Kan. 1095**, br. 2: „Nesposobni su za sklapanje ženidbe oni koji boluju od teškog manjka prosuđivanja o bitnim ženidbenim pravima i dužnostima koje treba da se uzajamno predaju i primaju.” (548 slučajeva proglašenja nevaljanosti.)

2. Kan. 1101 § 1: „Pretpostavlja se da je unutrašnja voljna privola u skladu s riječima i znakovima upotrijebljenim u sklapanju ženidbe. § 2. Ali, ako jedna stranka ili obje pozitivnim činom volje isključi samu ženidbu ili neki bitni sastavni dio ili neko bitno svojstvo ženidbe, nevaljano sklapa ženidbu.” (244 slučajeva proglašenja nevaljanosti.)

Uz kanone iz važećeg Zakonika pridruženi su i kanoni istog ili sličnog sadržaja iz Zakonika iz 1917. godine, iz razloga što su se neke parnice, posebno one starijeg datuma, vodile prema njemu.

Tablica 13.

Specifikacija za kanon 1095, br. 3				
	Učestalost	Postotak	Važeći postotak	Kumulativni postotak
nije primjenjivo	683	71,4	71,4	71,4
drugo	154	16,1	16,1	87,5
igre na sreću	22	2,3	2,3	89,8
PTSP	18	1,9	1,9	91,6
psihoaktivna sredstva	80	8,4	8,4	100,0
Ukupno	957	100,0	100,0	

3. Kan. 1095, br. 3: „Nesposobni su za sklapanje ženidbe: 3° oni koji zbog razloga psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze.” (223 slučaja proglašenja nevaljanosti.)

4. Kan. 1103: „Nevaljana je ženidba sklopljena zbog prisile ili velikog straha koji je nanesen izvana, pa i nenamjerno, tako da je netko prisiljen izabrati ženidbu kako bi ga se oslobodio.” (118 slučaja proglašenja nevaljanosti.)

5 Kan. 1098: „Nevaljano sklapa ženidbu tko ulazi u nju zaveden, radi zado-bivanja privole, zlonamjernom prijevarom o nekoj osobini druge stranke koja po svojoj naravi može teško narušiti zajednicu ženidbenog života.” (57 slučaja proglašenja nevaljanosti.)

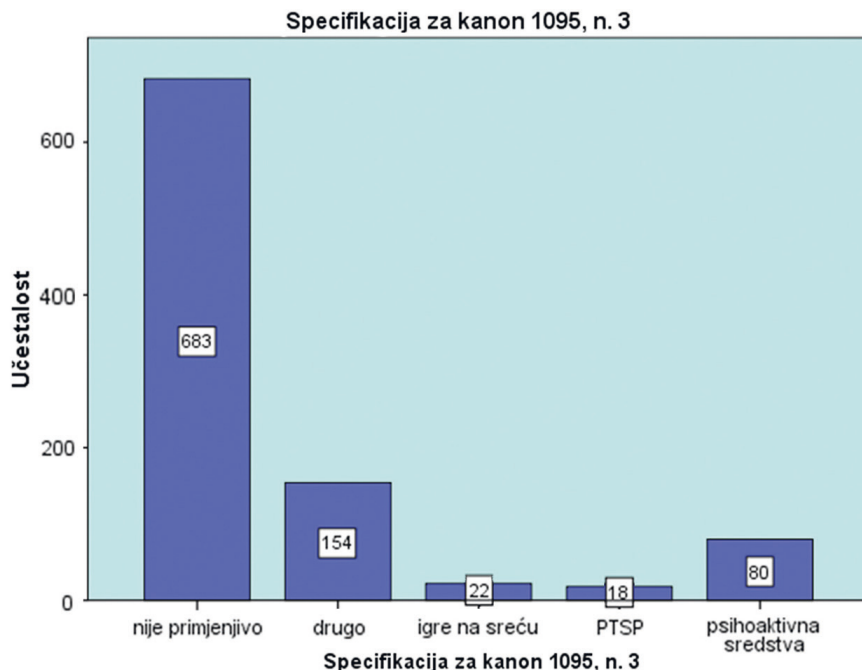
6. Kan. 1097 § 2: „Zabluda u osobini osobe, iako je bila uzrok ugovora, ne čini ženidbu nevaljanom, osim ako se izravno i u prvom redu smjera na tu osobinu.” (6 slučajeva proglašenja nevaljanosti.)

7. Kan. 1095 br. 1: „Nesposobni su za sklapanje ženidbe oni koji nisu dovoljno sposobni služiti se razumom.” (2 slučaja proglašenja nevaljanosti.)

8. Kan. 1084 § 1: „Prethodna i trajna nemoć za spolni čin, ili kod muške osobe ili kod ženske osobe, bilo apsolutna bilo relativna, po samoj svojoj naravi čini ženidbu nevaljanom. § 2. Ako je zapreka nemoći dvojbena, bila to dvojba o pravu bila to dvojba o činjenici, ženidba se ne smije spriječiti niti proglasiti ništavom dok traje dvojba. § 3. Neplodnost niti zabranjuje niti prijeći ženidbu, uz održavanje propisa kan. 1098.” (1 slučaj proglašenja nevaljanosti.)

9. Kan. 1099: „Zabluda o jednosti ili nerazrješivosti ili sakramentalnom dostojanstvu ženidbe, samo ako ne određuje volju, ne čini nevaljanom ženidbenu privolu.” (1 slučaj proglašenja nevaljanosti.)

10. Kan. 1102 § 2: „Ženidba pod uvjetom o prošlom ili o sadašnjem valjana je ili nevaljana, već prema tome da li onoga što je pod uvjetom ima ili nema.” (1 slučaj proglašenja nevaljanosti.)

Graf 13.

Kan. 1095. br. 3 treći je po zastupljenosti u parnicama u kojima je ženidba proglašena nevaljanom (ukupno 223 slučajeva, tablica 12), a tiče se osoba koje zbog razloga psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze. Budući da se radi o kanonu koji je kompleksan, u istraživanju je podijeljen na više kategorija koje su bile najzastupljenije u konkretnim slučajevima: najviše osoba imalo je problema sa smanjenjem psihičke sposobnosti zbog zlouporabe psihoaktivnih tvari (80), dok je manji dio osoba imao problema s igrama na sreću (22), ili je bolovao od posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP-ja) (18). Kod ostalih slučajeva (154) prisutni su drugi uzroci psihičke naravi (tablica 13, graf 13).

3.6. Rasprava

Istraživanje je kompleksno i uključuje različite slučajeve u dugom vremenskom razdoblju.

Do odbacivanja tužbe najčešće dolazi zbog formalnih nedostataka ili zbog nedostatka tzv. „fumus boni iuris”, tj. postojanja dovoljnih pretpostavki koje posve jasno upućuju da tužbeni zahtjev

ima neki temelj ili da je moguće da se neki temelj pokaže tijekom postupka (usp. kan. 1505 § 2 br. 4). Formalni nedostaci mogu se ispraviti tako da tužitelj „može ponovno podnijeti istom sucu novu, propisno sastavljenu tužbu” (kan. 1505 § 3), dok je rizik odbacivanja tužbe zbog nedostatka valjanih pretpostavki o utemeljenosti tužbenog zahtjeva moguće izbjeći korištenjem pravne pomoći, odnosno dobro uređenom fazom koja prethodi samom postupku.

Što se tiče „negativno” riješenih parnica, tj. ženidbi koje nisu proglašene nevaljanima, one nisu time utvrđene apsolutno valjanima, nego u tom konkretnom postupku nije dokazana njihova nevaljanost, što ostavlja strankama mogućnost da, ukoliko pronađu nove dokaze u prilog nekom novom razlogu nevaljanosti, mogu pokrenuti novi postupak.

Najčešći kanonski razlozi nevaljanosti ženidbe redovito se svrstavaju u tri kategorije: 1. razlozi koji se odnose na postojanje neke od ženidbenih zapreka; 2. razlozi koji se tiču nedostatka u ženidbenoj privoli te 3. nedostaci u kanonskom obliku ili njegovu neobdržavanju.¹³ Ženidbene su zapreke navedene u kann. 1083-1094 Zakonika, i to redom: pomanjkanje kanonske dobi za ženidbu; prethodna i trajna spolna nemoć; prijašnja ženidbena veza; različitost vjere; sveti red; javni doživotni zavjet čistoće; otmica; zločin brakoubojstva; krvno srodstvo među svim precima i potomcima, bilo zakonitim bilo naravnim u ravnoj lozi, a u pobočnoj do četvrtog stupnja uključivo; tazbina u svakom stupnju ravne loze; javna čudorednost u prvom stupnju ravne loze; zakonsko srodstvo nastalo iz posvojenja u ravnoj lozi ili u drugom stupnju pobočne loze.

Pod nedostacima u ženidbenoj privoli mogu se svrstati: nedostaci slobode u privoli, nesposobnost osobe za davanje ženidbene privole prema trostrukim razlozima iz kan. 1095, kao i nedostaci u namjeri. Tako, s obzirom na nedostatke slobode u privoli nevaljane su: ženidbe sklopljene zbog prisile ili velikog straha koji je nanesen izvana, pa i nenamjerno, tako da je netko prisiljen izabrati ženidbu da bi ga se oslobodio (kan. 1103); ženidbe u koje je netko ušao zaveden, zbog zadobivanja privole, zlonamjernom prijeverom o nekoj osobini druge strane koja po svojoj naravi može teško narušiti zajednicu ženidbenog života (kan. 1098); ženidbe sklopljene zbog zablude u odnosu na osobu ili na osobinu osobe, ako druga stranka

¹³ Sustavan shematski prikaz najčešćih kanonskih razloga ništavosti ženidbe može se naći u knjizi: Lucija Boljat – Josip Šalković, *Priručnik za provedbu pastoralne istrage i pripremu parnice proglašenja ništavosti ženidbe*, Glas Koncila, Zagreb, 2016., 45-48.

izravno i u prvom redu sklapa s njom ženidbu zbog te osobine (kan. 1097); ženidbe sklopljene u zabludi o jednosti ili nerazrješivosti ili sakramentalnom dostojanstvu ženidbe samo ako određuju volju (kan. 1099); ženidbe u kojima su jedna i/ili druga stranka pristupile pod uvjetom (kan. 1102); ženidbe sklopljene uz nedostatak minimalnog znanja o naravi ženidbe (kan. 1096 § 1).

Nedostaci u namjeri postoje kad unutrašnja voljna privola nije u skladu s riječima i znakovima upotrijebljenim u sklapanju ženidbe (usp. kan. 1101 § 1) te je stoga ženidba nevaljana ako „jedna stranka ili obje pozitivnim činom volje isključe samu ženidbu ili neki bitni sastavni dio ili neko bitno svojstvo ženidbe” (kan. 1101 § 2). U ovim bi se slučajevima radilo o hinjenoj privoli ili o simuliranju privole jer bi „riječi ili znakovi govorili jedno, a voljom se htjelo nešto drugo i posve suprotno”.¹⁴

Nedostatak u kanons U istraživanju se zapaža tendencija rasta broja zaprimljenih tužbi u posljednjim godinama, kao i činjenica da velik broj ljudi pokreće postupak za proglašenje ženidbe ništavom tek nakon stupanja u novi civilni brak ili zajednicu. Često su motivi pokretanja sudskog postupka želje novog supružnika/ce za sklapanjem sakramentalne ženidbe, što je onemogućeno zbog trajanja ženidbenog veza druge strane, kao i želje da im djeca ne osjećaju posljedice u vidu stigmatizacije u crkvenoj zajednici. Nasreću, slučajevi uskrate sakramenata djeci iz samo civilno sklopljenih brakova u novije su vrijeme sve rjeđi.

3.7. Mogućnost primjene rezultata

Od rezultata istraživanja praktičnu korist mogu imati ponajprije pastoralni radnici kao i svi koji susreću ljude u stanjima emotivnih ili socijalnih kriza uzrokovanih nejasnoćama vezanima uz status ženidbe koji je upitan, ponajprije u stanjima moralnih dilema koje ljudi prolaze. Također, istraživanje koristi i svim ljudima koji su se fizički rastavili, a nisu sigurni kome se točno trebaju obratiti pri pokretanju postupka za proglašenje nevaljanosti. Također, poznajući bolje navedene kriterije, i osobe koje se spremaju sklopiti ženidbu mogu bolje prepoznati znakove koji upućuju da su oni osobno, ili njihov partner, nesposobni u tom trenutku sklopiti valjanu ženidbu, tj. onu kojoj ne bi bili u mogućnosti razumjeti ili prihvatiti bitne ženidbene obveze.

---

¹⁴ Lucija Boljat – Josip Šalković, *Priručnik*, 124.

Istraživanje je, nadalje, podloga za niz drugih istraživanja teoretskog ili empirijskog tipa koji bi mogao zanimati ponajprije crkvene pravnike, ali i druge stručnjake iz područja humanističkih i društvenih znanosti.

ZAKLJUČAK

Uvidom u podatke i rezultate istraživanja, može se zaključiti da je tijekom dvadesetogodišnjeg razdoblja na Crkvenom interdijecezanskom sudu u Splitu zaprimljeno više od tisuću parnica (1062) za proglašenje nevaljanosti ženidbe. Manji broj njih je odbačen ili prekinut iz različitih razloga, dok je ostatak okončan na način da je većina proglašena nevaljanom. Prikazani rezultati odgovaraju zacrtanim ciljevima istraživanja, te nije bilo velikih odstupanja od očekivanih rezultata. Rad je važan za kanonsko pravo, ali i za razne ostale stručnjake iz humanističkih i društvenih struka, kao i izvan užeg područja, tj. od interesa je i za širu javnost, u svrhu upoznavanja postupka provođenja ženidbe nevaljanom, kao i razloga koji do toga mogu dovesti. Posebno je to od važnosti za ljude koji su već fizički razvrgnuli ženidbeno zajedništvo, a nisu upoznati s pravom da ispituju svoj ženidbeni pravni status. U tom smislu, ovo istraživanje može služiti u popularizaciji navedenih rezultata među ljudima koji inače nemaju pristupa, ili ne znaju kako doći do valjanih informacija koje se tiču ispitivanja pravnog statusa njihove ženidbene zajednice. Gledajući iz perspektive istraživanja različitih pravnih uzroka proglašenja ženidbe nevaljanom, prijedlozi za buduća istraživanja odnose se prije svega na istraživanje pojedinačnih kanona, tj. njihove statističke zastupljenosti u parnicama, kao i teoretskog modela koji im stoji u podlozi.

PROCEEDINGS FOR DECLARING MARRIAGE INVALID INITIATED AT THE CHURCH INTERDIOCESAN COURT IN SPLIT FROM 2000 TO 2020.

Summary

The paper is based on the investigation of over 1000 lawsuits for the declaration of marriage invalid initiated at the Church Interdepartmental Court in Split between 2000 and 2020. In order to collect all the necessary information for the conduct of the research, the court's registry book and the registers of all litigation, including

those in the archives, were analysed. The materials were analysed individually and data were collected on the canons under which the proceedings were conducted, on the years of litigation, and on the personal data of the parties, presented then in an anonymous and aggregated manner. Descriptive statistics methods were used.

The paper consists of a theoretical part and methodology, which includes the motive of the research, the description of the sample used and the criteria of inclusion, materials, methods and procedures of research, and the presentation of the results, together with the discussion of the results, and the implications for their practical application.

Key words: marriage, Church Court, Split, litigation, declaration of invalidity